

Vè CONGRÉS DE SALUT MENTAL.
MEMORIAL JORDI GOL
7 DE JUNY DE 2013

És un gran honor per a mi tenir l'oportunitat de compartir amb aquesta audiència aquest homenatge al company Jordi Gol i Gurina. La veritat és que em va omplir de joia el fet que la Fundació Congrés de Salut Mental decidís dedicar el memorial d'aquest Congrés de Salut Mental, que ja arriba a la cinquena edició, al que fou el gran metge de persones, com ell mateix s'anomenava, Jordi Gol.

La meva primera trobada amb en Jordi va ser com a pacient, jo tenia un problema de salut que ningú acabava d'esbrinar i el que aleshores era el meu cap el Dr. Martí-Tusquets em va adreçar a ell. Vaig anar a la seva consulta i recordo que la seva presència ja em va impressionar: era un home molt alt, una mica desmanegat que desprenia una humanitat i calidesa que recordaré sempre. Tenia una gran capacitat d'escolta i d'entendre el que li plantejava la persona que tenia davant. A més d'entendre el que em passava va ser especialment resolutiu: ell no exercia la cirurgia però com que el que tenia precisava d'una petita intervenció (un desbridament per infecció) va trucar al seu amic Dr. Sunyol perquè aquell mateix dia que era un divendres d'estiu al vespre m'atengués al seu consultori i així ho va fer.

He volgut començar explicant-vos aquesta primera experiència per donar fe que en Jordi era un gran metge i com ell deia un gran metge de persones que vetllava per la salut dels ciutadans des d'una perspectiva integral. Tots sabem que en Jordi va ser un dels pals de paller de la definició de salut que va ser cisellada al Xè Congrés de metges i biòlegs de llengua catalana celebrat a Perpignan l'any 1976: *Salut és aquella manera de viure autònoma, solidària i joiosa*. Com podeu veure ho puc corroborar en primera persona. Com va dir l'escriptora Montserrat Roig, en Jordi Gol *va saber observar al malalt no amb la visió del teleobjectiu, sinó amb la del gran angular perquè entenia que el malalt era el seu mestre i no el peix que s'extreu del congelador*. La relació entre metge i pacient (ciudadà) era la principal eina de treball d'en Jordi.

En Jordi criticava la visió de la sanitat i la salut lligada a l'absència de malaltia i estava en contra de la posició hegemònica que els metges tenen en la sanitat, així en unes classes que va donar a l'escola universitària de treball social deia: *"Els metges hem tingut sempre per objectiu fonamental conèixer, investigar, modificar i si es pot guarir les malalties. Per això un sistema sanitari organitzat per metges tendeix a donar prevalença a les malalties sobre el malalt, a l'assistència sobre la prevenció, als aguts sobre els crònics, a l'hospital sobre l'atenció primària."* Defensava doncs un concepte de salut entès com a procés en la que intervenen molts factors, que ha de ser proper a la persona i amb la participació de tothom.

Aquesta visió integral de la salut també és el que va fer que en Jordi fos una persona que sempre va voler treballar acompanyat de persones que representaven diferents disciplines de manera que el que es podia anar construint fos el més ric i complet possible. En Jordi va ser l'impulsor de dos grups de treball que es varen fer en el marc del CAPS: el metge de capçalera en un nou sistema sanitari i el centre de salut integrat base d'un nou sistema sanitari els anys 1979 i 1981 respectivament. Aquells grups de treball eren clarament interdisciplinaris amb la participació de professionals de diverses disciplines inclòs un arquitecte en el cas del centre de salut.

Posteriorment, l'Ajuntament de Barcelona quan n'era regidor de sanitat el Dr. Felip Solé Sabarís, li va encarregar el disseny del que havia de ser el primer centre de salut de Barcelona. Per dissenyar aquest centre de salut es va partir d'aquell primer treball fet en el marc del CAPS. En aquella ocasió, també va voler que l'equip que hi participés fos interdisciplinari. Aquí és on em vaig retrobar amb en Jordi ja que vaig entrar a formar part de l'equip com a treballadora social. En Jordi estava molt satisfet de l'equip que es va constituir i del treball que es va fer: el formarem tres metges, dues infermeres, un sociòleg i una treballadora social. De la identitat d'aquest grup, que tots els que hi intervinguérem en guardem un gran record, en destacava que era especialment novedós i trencador: hi havia menys metges que professionals d'altres disciplines i menys homes que dones ja que quatre érem dones: la Dolors Capellà, la Carme Solé, la Neus Ollé i jo mateixa i tres eren homes: En Juli Nadal, el sociòleg Jesús Marcos que malauradament també ens va deixar prematurament, i el propi Jordi Gol. Pel que fa al vessant de salut mental també es va comptar amb la participació de professionals de la salut mental amb qui es varen fer reunions conjuntes i es va tractar com integrar la salut mental als centres de salut. Una de les persones que hi va participar va ser la també homenatjada en aquest Congrés, la Roser Perez-Simó i en Jordi Font que m'acompanya en aquesta taula. Era realment tota una novetat començar a tenir debats conjunts amb els professionals de la salut mental i els que estaven vinculats a la salut primària i es va fer un gran pas per anar construint de debò aquesta perspectiva de salut més integral, que val a dir no estava exempta de dificultats.

Aquell era un moment en que tots frisàvem per construir una societat més justa, democràtica i participativa. Aquell treball es feia en el marc del primer Ajuntament democràtic i tots creiem en la possibilitat de crear centres de salut més propers a la ciutadania, més participatius i més vinculats a aquesta visió integral de la salut. Centres que trenquessin amb els clàssics ambulatoris de la seguretat social on els metges hi passaven visita dues hores, les infermeres n'eren meres ajudants i on no s'hi podia comptar amb la col·laboració d'altres professionals relacionats directament o indirectament amb la salut. Sortíem dels obscurs anys del franquisme i tots i totes ens sentíem esperonats per aquesta nova etapa que se'ns presentava com aquella Ítaca a la que tots volíem arribar.

Els avenços per anar aconseguint una sanitat pública de qualitat, unes polítiques públiques sanitàries i socials s'anaven assolint: la Llei General de Sanitat del 1986 promoguda per l'Ernest Lluch, a qui també malauradament hem perdut, que aleshores era ministre de Sanitat de l'Estat Espanyol i que em consta que apreciava especialment al Jordi Gol, les lleis catalanes de Salut i de Serveis Socials, totes elles promulgades en el marc d'aquesta nova etapa democràtica. Poc a poc s'anava consolidant un model d'Estat del Benestar que fins aleshores se'ns havia fet escàpol.

En Jordi Gol era un defensor dels serveis de salut propers a la ciutadania que treballessin des d'una perspectiva comunitària i així en el projecte de centre de salut es deia: *Nosaltres creiem que la idea de Centre de Salut té una gran força com a instrument de transformació del sistema sanitari. Creiem que és una idea vàlida i fecunda,...tan en l'àmbit doctrinal com en el pràctic, els millors esforços per a construir una assistència primària moderna i eficaç i creiem que no és pas una utopia ni una quimera, sinó que ofereix possibilitats certes i realistes de ser duta a terme amb garanties d'èxit i que ha de ser materialitzada amb rigor i serietat, amb esperit obert i crític, sense caure en dogmatismes i sense forjar expectatives exagerades o falses .*

Aquest esperit realista i a la vegada trencador era una de les seves principals característiques. Aquest projecte no va veure la llum ja que les competències de salut varen quedar en mans de la Generalitat i va quedar clar que no era competència de l'Ajuntament el fer-se càrrec d'un centre de salut quan els serveis de salut primària que eren inicialment de dependència de l'Estat (els ambulatoris de l'INS), havien estat transferits a la Generalitat. Els ajuntaments a Catalunya havien pres moltes iniciatives per assolir aquesta salut més integral com varen ser els centres de planificació familiar, els primers serveis socials d'atenció primària quan encara no existia la llei de serveis socials i altres iniciatives innovadores. Aquest centre de salut responia a aquesta anticipació que assumien els ajuntaments com a administració més propera a la ciutadania. Val a dir però que en Jordi Gol, tenia una plaça a un dels clàssics ambulatoris (el de Sarrià) i que un dels seus somnis era aconseguir, que aquests equipaments que ja existien, es transformessin en veritables centres de salut.

En Jordi Gol va tenir l'oportunitat de treballar per aquesta transformació quan se li va fer l'encàrrec per part del Departament de Sanitat de fer el disseny de la Historia Clínica per a la Assistència Primària (HCAP) l'any 1982. En aquella ocasió, també fidel a la seva defensa de la interdisciplinarietat va constituir un grup de treball amb una representació diversa en la que també vaig tenir oportunitat de participar-hi. (Allà va ser on varem coincidir amb la meva companya de taula la Rosa Sunyol). Aquesta HCAP va dissenyar-se de manera que s'hagués de tenir en compte la salut des d'una perspectiva bio-psico-social i aquestes tres perspectives hi tenien (i tenen) el seu lloc. Un cop dissenyada l'HCAP en Jordi va fer-se càrrec de presentar-la per tot el territori de Catalunya, tal com deia el seu gran amic Ramon Casares, com si fos un corredor de comerç venent el producte per totes les contrades. Malauradament va ser en aquella època que ens va deixar de manera sobtada el 9 de desembre de 1985.

En Jordi Gol era un gran humanista, una persona que a ningú no deixava indiferent, quan va morir, tothom varem sentir que perdíem un amic i en aquest sentit es manifestaren moltes persones als mitjans de comunicació. En Jordi Vila-Abadal escrivia al diari AVUI el dia 14 de desembre: *"...era el metge pel qual els malalts eren amics...el Dr. Jordi Gol sabia, sabia molt, era un metge savi. Però tenia un saber que no ocupava lloc. Perquè hi ha un saber que ocupa lloc, una ciència que fa nosa, una tecnologia que embarassa. Són el saber, la ciència i la tecnologia que es converteixen en finalitat.... Això per un metge fa nosa perquè la única finalitat que justifica ser metge, es la persona, no la ciència"*. Des d'aquesta perspectiva de compromís també era tota la comunitat la que perdíem un gran referent.

En Jordi Gol estimava la vida, i era un gran amant dels plaers que aquesta ens dona. Aquesta era la perspectiva vinculada a la visió joiosa del concepte de salut que sempre va defensar. D'aquests plaers en rescatava d'una manera especial la gastronomia, el bon menjar i el bon beure. En una glossa que li va fer el Dr. Oriol Vall es referia a ell partint d'una conversa a l'entorn d'un bon sopar a la Ciutat de Mallorca. Els que el vareu conèixer segur que vareu tenir l'oportunitat de ser testimonis d'aquest gaudi que significava el menjar pel company Gol. Com escriu una cuinera que m'és molt propera, (la meva filla i a la que en Jordi va venir a conèixer quan va néixer) *"encara que l'acte de menjar en origen sigui merament de subsistència, s'ha convertit en un d'aquells moments del dia en que la ment oblida preocupacions, i es centra en captar uns altres matisos, que a més compartits amb una xerrada amena encara es multipliquen..."* En Jordi gaudia extensament d'aquests moments que el feien proper a la terra, la

pachamama que diuen els quechues, i permetia que els productes que aquesta ens ofereix ens robés un tros de cor.

Quan en Jordi va morir, com s'ha dit abans, s'havia començat un procés de millora de l'assistència primària de salut, els ambulatoris varen començar a ser jerarquitzats i es va iniciar una medicina de família propera al ciutadà i a la vegada rigorosa com ell desitjava. En Jordi sempre va ser molt crític del fet que es considerés que la medicina "científica" només es fes als hospitals i no a la medicina primària. També s'hi varen començar a incorporar els treballadors socials i es va iniciar el procés de vinculació entre els centres d'atenció primària de salut i els CESMA...fins i tot en alguns ajuntaments també s'han integrat els serveis socials bàsics amb els serveis de salut com és el cas de Sabadell que en va ser pionera.

En Jordi tanmateix va morir en un moment que els sistemes de benestar podríem dir que estaven creixent i que semblava que s'estava consolidant un sistema públic que portàvem reclamant des de vell antuvi i del que ell n'havia estat un gran defensor i capdavanter. Què diria en Jordi ara que veiem que les polítiques socials que defensen uns serveis públics de qualitat estan trontollant per tots costats basant-se en les "necessàries" retallades? Ben segur que l'entristiria veure el que està succeint i com les polítiques públiques es decanten cap a la privatització dels serveis i a qüestionar l'eficiència dels serveis públics. Tanmateix en Jordi ens esperonaria a reaccionar i a mirar endavant cercant vies de resposta col·lectiva per defensar, com ell mateix deia, *una societat sana en la qual cada individu tingui capacitat de prendre iniciatives* (sigui autònom). En el Xé Congrés de Metges de Perpignan en Jordi ens deia: *Només els interessats poden decidir com volen viure i morir, com volen ésser tractats per l'eina sanitària... l'exercici d'aquesta responsabilitat exigeix naturalment una situació de democràcia real i participativa... cal una cultura sanitària suficient per a mantenir punts de vista objectius, constructius i crítics al costat dels experts a l'hora d'assenyalar criteris, prioritats i recursos...democràcia i cultura popular ja que la lluita per la salut té igualment una claríssima dimensió política: la salut és un afer alhora interdisciplinari i polític.*

Crec que aquest Congrés, en que hi participem professionals de moltes i diverses disciplines preocupats especialment per la situació de la salut de la nostra societat en aquests moments, on s'estan presentant moltes i variades iniciatives per mirar endavant i continuar lluitant per una societat més justa, és un esdeveniment que a en Jordi l'hauria omplert de joia i vull acabar recordant unes paraules que em va dir quan varem acabar el treball del disseny del centre de Salut:

"Jose, no ens aturarà ningú"...aquestes senzilles paraules m'han acompanyat sempre d'ençà que me les va dir i això us proposo a tots i totes: que no ens aturi ningú....

Moltes gràcies.

JOSE FERNÁNDEZ I BARRERA

Barcelona, 7 de juny de 2013